

---

uluslararası af örgütü

Türkiye

BM Evrensel Periyodik Değerlendirme

İnsan Hakları Konseyi'nin Sekizinci EPD Çalışma
Grubu Oturumu
Mayıs 2010

Özet

Uluslararası Af Örgütü bu bilgi notunun C ve D bölümlerinde, *Evrensel Periyodik Değerlendirmeye Bilgi Hazırlamak için Genel Kılavuz*¹'da öngörülenlere uygun olarak bilgi sunmaktadır.

- C bölümünde, Uluslararası Af Örgütü'nün ifade özgürlüğü, işkence ve diğer kötü muamele ve bu tür suçları işleyenlere karşı cezasızlık, adil yargılanma ve mülteci ve sığınmacı hakları bağlamında insan hakları ihlalleri konusundaki kaygıları vurgulanmaktadır.
- D bölümünde, Uluslararası Af Örgütü, hükümete, bu ihlaller konusunda hayata geçirebileceği bir dizi öneride bulunmaktadır.

---

¹ 27 Eylül 2007'de kabul edilen İnsan Hakları Konseyi 5/1 numaralı kararını takiben, İnsan Hakları Konseyi'nin 6/102 Kararında içerilmiştir.

Türkiye

BM Evrensel Periyodik Değerlendirmesine Sunuş

İnsan Hakları Konseyi'nin Sekizinci EPD Çalışma Grubu Oturumu, 2010 Mayıs

C. İnsan haklarının korunması ve savunulması

Vicdan, ifade ve örgütlenme özgürlüğü

Türkiye'de, zorunlu askerlik hizmetine karşı vicdani ret hakkı hala tanınmamakta ve alternatif bir sivil hizmet olanağı sunulmamaktadır. Vicdani retçilerin, askerlik yapmayı reddettikleri için defalarca cezalandırılmasına izin veren yasalar hala yürürlüktedir.

Ceza Kanunu'nun da bulunan birçok madde, doğrudan veya yoruma açık ifadeler ve keyfi kullanım nedeniyle ifade özgürlüğünü sınırlamaktadır. Bu tür maddeler nedeniyle kovuşturmaya uğrayanlar arasında, yazarlar, gazeteciler, insan hakları savunucuları, avukatlar ve Kürtleri temsil eden siyasi partilerin yetkilileri ya da üyeleri bulunmaktadır. Ermenilerin ya da Kürtlerin Türkiye'deki durumlarıyla ilgili muhalif görüş belirtenler, devlet kurumlarını, özellikle de silahlı kuvvetleri eleştirenler sıklıkla cezai kovuşturmaya uğramaktadırlar.

Ceza Kanunu'nun 301. maddesinde 2008 yılı Mayıs ayında yapılan değişiklikler sonrasında, bu madde Türklük yerine Türk Milleti'ne hakareti suç kapsamına almaktadır. Değişiklikler bu madde uyarınca ceza alan kişilerin cezaevinde kalacakları azami süreyi de azaltmakta ve bu madde üzerinden soruşturma başlatmayı Adalet Bakanlığı'nın iznine tabi kılmaktadır. Uluslararası Af Örgütü, bu değişikliklere rağmen, 301. maddenin ifade özgürlüğünü doğrudan ve meşru olmayan bir şekilde sınırladığından kaygı duymaktadır. Mevcut durumda, 301. madde üzerinden soruşturma başlatmak için yapılan başvuruların büyük bir çoğunluğuna Adalet Bakanlığı'ndan onay verilmemiştir. Ceza Kanununun halkı askerlikten soğutmaya suç kapsamına alan 318. maddesi de ifade özgürlüğüne meşru olmayan bir sınırlama getirmektedir. Bu madde, sıklıkla zorunlu askerlik hizmetine meşru bir şekilde karşı çıkan vicdani retçileri ve onları destekleyenleri cezalandırmak için kullanılmaktadır.

Uygulamaları itibariyle ifade özgürlüğünü sınırlayan çok sayıda yasal düzenleme bulunmakla birlikte, bazı maddelerin daha sık bir şekilde kullanılması ek bir kaygı unsuru olmaktadır. Ceza Kanununun görünürde halkı kin ve nefrete teşvik etmeyi suç kapsamına alan 216. maddesi net bir şekilde ifade edilmemiş olup, maddenin suç kapsamına aldığı ifadeler, uluslararası insan hakları hukukuna uygun bir şekilde ifade özgürlüğüne getirilen sınırlamaların çok daha ötesine geçmektedir. Bunun yanında, madde keyfi bir şekilde uygulanmakta ve çoğunlukla azınlıktaki muhalif görüşleri cezalandırmak için kullanılmaktadır.

Terörle mücadele konusundaki yasal mevzuat da, daha çok Türkiye'de Kürt sorunu ile ilgili fikirlerini meşru bir şekilde ifade eden kişileri yargılamak amacıyla kullanıldığı için özellikle sorunludur ve bu mevzuat altında yapılan kovuşturmalar sıklıkla hapis cezaları ile sonuçlanmaktadır. Ceza Kanunu'nun 215. maddesi bazı bireylerin isimlerinin kamuya açık bir şekilde anılmasını dahi suç kapsamına almaktadır. Bu madde uygulamada, genellikle Kürt kökenli Türk vatandaşlarını hedeflemekte ve özellikle Kürdistan İşçi Partisi (PKK) lideri Abdullah Öcalan'ın adının anıldığı durumları ya da 1960'lardaki radikal sol grupları ve liderlerini ananları hedeflemektedir. Terörle Mücadele Kanunu'nun 7/2 maddesinin alanı oldukça geniştir ve bir 'terör' örgütün savunduklarına benzer siyasi amaçları savunmakla, o örgütü ve şiddete dayalı eylem ve yöntemlerini desteklemek arasında bir ayırım yapmamaktadır.

Türkiye'deki insan hakları savunucuları risk altındadır ve önde gelen kişiler insan hakları ihlali iddialarını araştırıp belgeledikleri için düzenli bir şekilde cezai soruşturmalara tabi tutulmaktadır. Birçok insan hakları

savunucusu ve muhalif görüş belirten birçok kişi tehditler almaktadırlar. Bazı durumlarda, polis koruması sağlanmakta, fakat, bu tehditlere ilişkin nadiren soruşturma başlatılmaktadır. İnsan hakları dernekleri de aşırı bir idari denetlemeye tabi tutulmakta, bu denetleme kimi zaman kurumların çalışmalarını aksatmakta kimi zaman da kapatılma tehdidi ile karşı karşıya getirmektedir. Lezbiyen, gey, biseksüel ve transseksüel kişileri desteklemek için kurulan dernekler de idari baskıya özel olarak hedef olmaktadır.

İşkence ve Diğer Kötü Muamele ve Cezasızlık

İşkence ve kötü muamele vakalarına dair iddialar son 18 aylık süre içinde artış göstermiştir. Bu vakaların bir çoğunun resmi gözaltı merkezlerinin dışında, gösteriler sırasında ya da gözaltına alınma sırasında meydana geldiği iddia edilmektedir. Bu tür vakaların polis gözaltı merkezlerinde ve cezaevlerine nakil sırasında da meydana geldiği yolunda artan sayıda iddialar bulunmaktadır. Siyasi suçlardan dolayı gözaltına alınan kişiler gibi adli suçlardan gözaltına alınan kişiler de kolluk kuvvetleri ve gardiyanlar tarafından kötü muameleye maruz kalmaktadırlar.

Cezaevi sistemi içinde tutuklu ve hükümlülerin tecrit ve küçük gruplar halinde izole halde tutulmaları ve tutuklu ve hükümlülerin bazı durumlarda gereken tıbbi yardıma ulaşamamaları sorun teşkil etmeye devam etmektedir. Uluslararası Af Örgütü, çocukların mahkeme öncesi gözaltı sırasında yetişkinlerle birlikte tutulduğu ve çocukların yaygın bir şekilde, yetişkinler için düzenlenen cezaevlerinden ciddi bir farklılık göstermeyen ve eğitimlerine devam etme olanağı sunulmayan cezaevlerine konulduğu vakaları kayıt altına almıştır.

İşkence ve kötü muamele iddiaları nadiren, etkili ve tarafsız soruşturmalara tabi tutulmaktadır. Özellikle, gösteriler sırasında veya sonrasında kötü muamele iddialarına karşı resmi soruşturma açılmamakta ve devlet yetkililerinin genel olarak insan hakları ihlallerinden dolayı adalet önüne çıkarılmaları ihtimali oldukça düşüktür.

Daha geniş bir şekilde, kolluk kuvvetlerinin insan hakları ihlalleriyle suçlandığı vakalarda, soruşturmalar, suç mahallinde hızla inceleme yapılmaması ve kritik önemde kanıtların kaybolması nedeniyle kapsayıcı olmamaktadır. İşkence ve kötü muameleye dair tıbbi kanıtlar, çoğu zaman belgelenmemekte ve güvenlik görevlileri tıbbi muayene sırasında zanlıların yanında hazır bulunmaktadır. İnsan hakları ihlali iddialarının soruşturulması özel olarak uzun sürmekte, bazı durumlarda, devlet yetkilileri hakkında soruşturma açılmasına izin verilmediğinden yargılama daha da ertelenmektedir. Çoğu zaman, mağdurlara, aileleri ya da avukatlarına karşı suçlamalar da yöneltilmektedir.

Polisin Vazife ve Salahiyetleri Kanunu'nda 2007 yılı Haziran ayında yapılan değişikliklerle, polise geniş durdurma ve arama yetkisi verilmiş ve öldürücü silah kullanma yetkisi artırılmıştır. Bu yasa polis memurlarının dur ihtarına uymayıp kaçan zanlıları vurmasına izin vermektedir. Yasaya göre öldürücü silah kullanılmasının yaşanan durumla orantılı olması gerekirken, orantılı olma durumu yasada net kurallara bağlı olmak yerine tarif edildiği için keyfi uygulamalara neden olmaktadır.

Yasanın yürürlüğe girmesiyle birlikte, dur ihtarına uyulmaması, kolluk kuvvetleri tarafından ateş edilmesine gerekçe olarak gösterilmiştir. Kolluk kuvvetlerinin öldürücü güç kullandığı vakalarda, mahkemelerin, zorunluluk ve orantılılık ilkelerini pek uygulamadığı görülmektedir.

İnsan hakları ihlallerini soruşturmak için bağımsız bir mekanizma mevcut değildir ve gözaltı merkezlerini denetlemek için bağımsız bir sistem oluşturulmamıştır.

Adil yargılanma konusunda kaygılar

Özellikle terörle mücadele mevzuatı kapsamındaki yargılamalarda olmak üzere, adil olmayan yargılamalar devam etmektedir. Bu davalardaki sanıklar, çocuklar da dâhil olmak üzere, mahkeme öncesinde uzun gözaltı sürelerine tabi tutulmakta ve cezai işlemler sürüncemede bırakılmaktadır.

Savcı ve hâkimlerin keyfi kararlar verdikleri ve adil yargılama standartlarına riayet etmediklerine dair süre giden kaygılar mevcuttur. Yargı mekanizması üzerine yapılan çalışmalar, çok sayıda hâkimin ve savcının, yasaları uygulamak yerine devleti korumaya öncelik verdiklerini ortaya koymaktadır. Özellikle, ulusal yasalar ile temel insan hak ve özgürlükleri arasında bir uyumsuzluk söz konusu olduğunda, uluslararası sözleşmelerin hükümlerinin esas alınacağını belirten Anayasa'nın 90. maddesini uygulama konusunda isteksizlik görülmektedir.²

Ceza Kanununun, 220/6 maddesi, bir kişinin, bir örgüt adına suç işlemesi durumunda, o örgütün gerçekten üyesi olmaması halinde dahi, örgüt üyeliği suçundan yargılanmasına izin vermektedir. Yargıtay'ın bu madde konusundaki içtihadı çocukların silahlı örgütler adına düzenlenen gösterilere katılmaktan dolayı terör örgütü üyeliğinden suçlu bulunabilmesine olanak tanımaktadır.

Daha genel olarak, terörle mücadele mevzuatı altında açılan davalarda kovuşturmalar ve kişilerin suçlu olduğuna dair kararlar sıklıkla zayıf ve ikna edici olmaktan uzak delillere dayanmaktadır. Gizlilik kararları, avukatların, müvekkilleri aleyhindeki delillere, genellikle tutukluluktan aylar sonra hazırlanan iddianameler açıklanana kadar erişmelerine engel olmaktadır.

Adil yargılama önündeki engeller arasında, zanlıların, gözaltına alındıktan sonraki 24 saatlik süre içinde avukatlara erişimlerine izin verilmemesi de yer almaktadır. Bu uygulama özellikle Terörle Mücadele Kanunu altında gözaltına alınan kişiler söz konusu olduğunda geçerli olmaktadır. Sanıkların haklarının korunmasına yönelik önlemler de sıklıkla uygulanmamaktadır. İşkence ve diğer tür baskılarla elde edilen deliller bazen mahkemelerce delil olarak kabul edilmektedir. Yasalara göre çocukları sadece savcıların sorgulaması gerekirken, gözaltında polise verdikleri ifadeler sıklıkla delil olarak kullanılabilir. Mahkemelerde çapraz sorguya tabi tutulmaları mümkün olmayan gizli tanıklardan alınan ifadeler de terör zanlılarına karşı delil olarak kullanılabilir.

Terör faaliyeti ile suçlanan çocukların yetişkinlerle aynı muameleye tabi tutulup yargılanmaları yaygın bir uygulamadır. Ulusal hukuka göre, 15 yaşından büyük çocuklar Ağır Ceza Mahkemelerinde yetişkinlerle aynı adli muameleye tabi tutularak yargılanabilmektedir. Fakat 12 yaşındaki çocuklar da, uygun bir Çocuk Mahkemesinin olmaması durumunda Ağır Ceza Mahkemelerinde yargılanabilmektedirler.

Mülteciler ve sığınmacılar

Türkiye, 1951 Mülteci Sözleşmesine getirilen coğrafi sınırlamayı gerekçe göstererek, Avrupa Konseyi dışından ülkelerden gelen kişileri mülteci olarak kabul etmemektedir. Bunun yanı sıra, Avrupa Konseyi ülkelerinden birinde gördüğü baskıdan kaçarak Türkiye'ye gelen kişilerin yararlanabilecekleri bir sığınma prosedürü de bulunmamaktadır.

Geçici sığınma prosedürüne erişim hakkı keyfi bir şekilde tanınmamaktadır. Her yıl binlerce kişi, herhangi bir yasal prosedüre erişim hakkı tanınmadan ve geçici sığınma prosedürü uygulanmadan komşu ülkelere gönderilmektedir.

Mülteciler, sığınmacılar ve korumaya ihtiyaç duyabilecek diğer kişiler, uluslararası yasalarda bu tür bir belirleme olmamasına rağmen, Yabancılar Misafirhanelerinde gözaltında tutulmakta, gözaltına alınan tüm

---

² Bkz. "Adalet biraz es geçiliyor", Demokratikleşme Sürecinde Hakimler ve Savcılar", TESEV, Mayıs 2009.

kişilere tanınması gereken, avukata erişim hakkı veya gözaltı durumlarının yetkili bir hukuki makam tarafından belirlenmesi gibi haklardan yoksun bırakılmaktadırlar. Gözaltılar, genellikle aylarca ve bazı durumlarda yıllarca, uluslararası standartlara uygun olmayan koşullarda sürebilmektedir. Yabancılar Misafirhanelerinde ve jandarma göz altısı sırasında kişilere kötü muamele edildiğine dair sık sık haberler alınmaktadır.

Kayıtlı sığınmacı ve göçmenlerin özellikle komşu ülkelere olmak üzere *geri gönderildikleri* (refoulement) durumlara dair bildirilmiş vakalar söz konusudur. Bu tür sınır dışı etmeler için sık sık, temellendirilmemiş ulusal güvenlik kaygıları gerekçe gösterilmektedir. Sınır dışı etme işlemi, yetkililer tarafından sığınmacıların komşu ülkelere nizami bir şekilde teslim edilmelerinin yanı sıra, sığınmacı ve mültecilerin gayri nizami bir şekilde Türkiye sınırını terk etmeye zorlanmaları şeklinde de yaşanmıştır. Bu tür durumların ölümle sonuçlandığı olmuştur, bu durumlardan birinde, mülteciler, Türkiye Irak sınırında süratle akan bir nehri yüzerek geçmeye zorlanmışlardır. Kolluk kuvvetlerinin, bu tür gayri nizami sınır dışı işlemlerinde mültecilere kötü muamele ettiklerine dair haberler de alınmıştır.

Kayıtlı sığınmacı ve mülteciler için Türkiye'de sosyal ve ekonomik haklara erişim ciddi şekilde sınırlandırılmıştır. Mülteci ve sığınmacıların sağlık hizmetlerinden yararlanması konusunda yasal düzenlemeler yapılmasına rağmen, bu kişilerin sağlık hizmetlerini karşılayabilme imkânları bulunmamaktadır. Yüksek idari masraflar ve aşırı bürokratik prosedürler, mülteci ve sığınmacıların ancak çok azının yasal çalışma hakkına sahip olmaları sonucunu doğurmaktadır. Mülteci ve sığınmacıların çocuklarına ilkökul eğitimi hakkı, ancak ailelerinin gerekli oturma belgelerine sahip olmaları koşuluyla tanınmaktadır. Orta eğitime erişim ise nadir olarak sağlanmaktadır. Tüm bu hizmetlere erişim, mültecilerin, ailenin her bir üyesi için izin almaları koşuluyla mümkündür. Bu izinleri almak için belli bir ücret ödemek zorunludur ve mültecilerin izinsiz kaldıkları günler için gerekli cezaları ödemediği oturma belgesini almaları mümkün değildir.

D. İlerlemelerin tespiti, örnek durumlar, zorluklar ve sınırlamalar

Uluslararası Af Örgütü hükümete şu çağrılarını yapmaktadır:

İfade, vicdan ve örgütlenme özgürlüğü konusunda

- Vicdani retçilerin, askerlik hizmetini reddettikleri için defalarca cezalandırılmasını engelleyen bir mevzuat oluşturulmalı;
- Askerliğe karşı vicdani ret hakkını tanıyan ve bu hakkı garanti altına alan yasalar çıkarılmalı ve askerlik hizmetine gerçek bir sivil hizmet alternatifi getirilmeli; bu alternatifin süresi, bu yolu seçenleri cezalandıracak ölçüde uzun olmamalı;
- Ceza Kanunu'nun ifade özgürlüğünü doğrudan ve adil olmayan bir şekilde sınırlayan 301. ve 318. maddeleri kaldırılmalı;
- Ceza Kanunu'nun tüm maddelerinin ve diğer yasaların, ifade özgürlüğü konusundaki uluslararası standartlara uygun bir şekilde uygulanması sağlanmalı ve ifade özgürlüğünün ulusal güvenlik ve kamu düzeni gerekçeleriyle yasal olarak kısıtlanmasının ancak gerekli durumlarda ve orantılı olarak gerçekleştirilmesi sağlanmalı;
- İnsan hakları savunucularının devlet tarafından korunma haklarını garanti altına almak için adımlar atılmalı ve insan hakları savunucuları ile muhalif görüşleri dillendiren başka kişilere yöneltilen tehditler kapsamlı, etkili ve tarafsız bir şekilde soruşturulmalı;
- İnsan hakları savunucularını hedefleyen tüm cezai soruşturmalar takip edilmeli ve uluslararası standartlarca korunan eylemleri hedefleyen soruşturmalar durdurulmalı.

İşkence, kötü muamele ve cezasızlık konusunda

Uluslararası Af Örgütü

AI Index: EUR 44/005/2009

- İşkence ve kötü muamele vakalarının yaşandığına dair iddiaların arttığı kabul edilmeli ve işkence ile diğer kötü muameleye hiçbir koşulda hoşgörü gösterilmeyeceğine dair net bir mesaj verilmeli;
- Tüm tutuklu ve hükümlülerin uygun bir tıbbi tedavi imkânına sahip olmaları sağlanmalı;
- İşkence Karşıtı Sözleşmeye Ek Protokol onaylanmalı ve tüm tutukluluk merkezlerine önceden bildirilmemiş ve düzenli ziyaretler düzenleyecek bağımsız bir ulusal izleme mekanizması kurulmalı;
- Güvenlik güçleri aleyhindeki insan hakları ihlali iddiaları süratle, bağımsız, tarafsız ve kapsamlı bir şekilde soruşturulmalı;
- Kolluk kuvvetleri tarafından işlendiği iddia edilen insan hakları ihlallerinin süratle, bağımsız, tarafsız ve kapsamlı bir şekilde soruşturulmasını sağlamak üzere, etkin bir şikâyet mekanizması kurulmalı;
- İnsan hakları ihlalleri işledikleri iddiaları üzerine soruşturmaya uğrayan görevliler, görevden uzaklaştırılmalı ve suçlu bulunmaları durumunda görevden alınmaları sağlanmalı;
- Terörle Mücadele Kanunu'nun 10. maddesi değiştirilerek gözaltında tecrit engellenmeli;
- Polisin Vazife ve Salahiyetleri Kanunu'nun Değiştirilmesi için çıkan kanunun 4. maddesi gözden geçirilerek, kolluk kuvvetlerinin öldürücü silah kullanma yetkilerinin uluslararası standartlara uygun hale getirilmesi sağlanmalı;
- Tüm gözaltına alınanların, adli tıp muayenelerinin kapsamlı, bağımsız ve tarafsız bir şekilde yapılması sağlanmalı.

Adil yargılanma konusunda

- Yargının bağımsızlığı ve tarafsızlığını güvence altına almak için adımlar atılmalı ve yüksek mahkemelerdeki tüm hâkimlerin uluslararası insan hakları standartları konusunda eğitilmeleri sağlanmalı;
- Haklarında suç isnat edilen tüm kişilerin gecikmeden yargı önüne çıkma haklarına saygı gösterilmeli;
- Cezai işlemlerinin tamamlanmasını bekleyen tüm kişilerin, makul bir süre içinde yargılanmaları sağlanmalı, ya da bu kişiler tutuksuz yargılanmak üzere serbest bırakılmalı;
- Çocukları hedefleyen tüm kovuşturmaların, çocuk hukuku konusundaki uluslararası standartlara uygun olması sağlanmalı ve özellikle çocukların yetişkinlerle aynı usullere göre yargılanmaları engellenmeli;
- Mahkemelerin, delillerin işkence ve diğer kötü muamele altında elde edildiğine dair tüm iddiaları araştırması sağlanmalı;
- İşkence ve kötü muamele altında elde edilmiş tüm deliller dava dışı bırakılmalı.

Mülteci ve sığınmacıların hakları konusunda

- 1951 Mülteci Sözleşmesine koyulan coğrafi sınırlama kaldırılmalı;
- Herhangi bir ayırım yapmaksızın, tüm mülteci, sığınmacı ve uluslararası korumaya ihtiyaç duyabilecek diğer kişilerin haklarının korunmasını sağlamak amacıyla, koruma ve gözetim konusunda uluslararası standartlara uygun kapsamlı bir ulusal iltica hukuku yürürlüğe koyulmalı;
- Coğrafi sınırları içinde ya da dışında, Türkiye'nin yargı yetkisi içinde uluslararası korumaya ihtiyaç duyabilecek herkesin adil ve etkin bir mülteci belirleme statüsü prosedürüne erişimi sağlanmalı;
- Mülteci statüsü verilmemiş kişiler de dâhil olmak üzere, uluslararası korumaya ihtiyaç duyabilecek herkesin ciddi insan hakları ihlallerine maruz kalma riski altında oldukları yerlere zorla geri gönderilmemeleri sağlanmalı ve iddialarının incelenmesi için gerekli prosedürler oluşturulmalı;

- Sığınmacı ve mültecilerin kabul edildikten sonra uluslararası standartlara uygun bir şekilde barınmaları sağlanmalı;
- Mültecilerin ancak çok istisnai durumlarda gözaltına alınabileceklerini belirten uluslararası insan hakları standartları doğrultusunda, mülteci ve sığınmacıların göç kontrolü uygulamaları nedeniyle gözaltına alınmalarına son verilmeli;
- Mülteci ve sığınmacıların gözaltına alınmasının kaçınılmaz olduğu durumlarda, uluslararası hukuk ve standartlar doğrultusunda prosedürel haklarına erişimleri ve uygun koşullar altında tutulmaları sağlanmalı

Ek: Daha fazla bilgi için bakılabilecek Uluslararası Af Örgütü belgeleri ³

- Türkiye: Üç çocuk ifade özgürlüğü davasında yargılanıyor, Haziran 2008, AI Index: EUR 44/011/20008
- Türkiye: İki Arada Bir Derede; Türkiye'deki Mültecilere Koruma Sağlanmıyor, Nisan 2009, AI Index: EUR 44/001/2009

---

³ Tüm bu belgelere Uluslararası Af Örgütü'nün internet sayfasından ulaşılabilir: <http://www.amnesty.org/en/region/Turkey>